

dominantni niti važe kao misao, ali u društvima nedovršenog tipa, posebno u malim zatvorenim ruralnim zajednicama takva "misao" ima ulogu dominantnog faktora. Ona se označava kao "nacionalna misao" pri čemu se prenebregava da misao kao takva ne podrazumeva nacionalni predznak, odnosno, da on u tom slučaju ništa ne znači. To se vidi na primerima iz istorije recepcije konzervativne misli, posebno ruske slovenofilske misli kod nas, s tim što proces te recepcije još nije okončan.

Gotovi obrasci ili stereotipi do te mere su osamostaljeni da predstavljaju problem i sledbenicima takve misli.

Problem je zaista složen, iako se može učiniti da nije tako – stereotipi su postali i izvori i istočnici, pa se prema njima ukupna konzervativna misao i vrednuje. Polazeći ne od izvorne misli već od tih stereotipa mnogi istraživači sasvim obezvređuju konzervativnu misao što je svakako pogrešan pristup. Temeljna istraživanja profesora Winocka pokazuju između ostalog pogubnost takve metodologije – on sledi jednu drugačiju metodologiju. Slično je i sa ruskim istraživačima iako se kod njih sreću obe krajnosti. Suočeni sa stereotipima koji su dobili dominantno mesto u odnosu na izvorno izrečenu misao neki istraživači idu dotle da konzervativnu misao sasvim obezvređuju. Ovakva metodološka polazišta dovode – kod nas – i do obrnutog efekta: konzervativna misao se uzima kao jedina naša "nacionalna misao" bez poređenja i nekog ozbiljnijeg vrednovanja. Tako savremeni ruski naučnik S. Nosov recimo u pokušaju tumačenja misli A. Homjakova i ruskog slovenofilskog kruga konzervativne misli iznosi jedan posebno strog sud. Po njemu slovenofili nisu originalna pojava, što je samo delimično tačno. Njihova "prerada" koncepta nemačke idealističke filozofije nije puka varijacija – iako se to može pomisliti na osnovu sintagme "duh-duša naroda" koja je nemačkog porekla – ali je tačno da su slovenofili rusku misao naučili jednom "poročnom načinu razmišljanja" koji Nosov naziva sanjarstvom odnosno građenjem himera umesto onog što daje refleksija. Stoga se njemu čini da je ruska misao konzervativnog smera "halucinacija koja pokriva ruski istorijski horizont". U Crnoj Gori recimo uopšte nema Jevreja ali su tamo objavljeni famozni *Protokoli sionskih mudraca*. Ono što pada u oči jeste posledica nedozvoljivog stepena generalizacije koja podrazumeva da su svi mislioci isti a to nikako nije slučaj, kao što nije slučaj da svi pripadaju ruskoj intelektualnoj desnici. Mitologema o Rusiji kao posebnom svetu koji se "umom ne može pojmiti" ne pripada samo misliocima s intelektualne desnice već je srećemo i na intelektualnoj levisi, recimo, kod A. I. Hercena. Ovakvim postupkom problem se uprošćava pa i donekle sužava. Nije suština u tome kako je A. Homjakov formulisao *sabornost* – ta je formulacija ispravna u crkvenodogmatskom smislu i tako je kod nas prihvata i J. Popović – već u tome kako je kasnije taj pojam pretvoren u sociološku kategoriju koja je postala ideološko pokriće za totalitarnu praksu u društvu. Osim toga, glasovita sintagma "ruska ideja" kod svih mislilaca ne znači isto i sreće se i na intelektualnoj levisi i na intelektualnoj desnici, od monaha Filoteja do J. V. Staljina. I kod nas se u tom smislu koristi singatma "uspon i pad srpske ideje" i govori se o Srbiji "iznad" ili "između" Istoka i Zapada. Prevladavanje krajnosti moguće je samo pod jednim uslovom a on je u kritičkoj refleksiji koja misaone koncepte samerava, poredi i istražuje u najširem intelektualnom smislu.

Odsustvo jasnih metodoloških repera ostavlja posledice koje se opažaju bezmalo na svakom koraku.

Sasvim drugačije postupa A. Janov koji značenja konzervativne misli posmatra u najširem intelektualnom istorijskom kontekstu. Ruska konzervativna misao – kao i naša – nije ipak nikakva "halucinacija" već složen sistem ideja koji se ne sagledava jednostavno jer opterećena klišeima i stereotipima koji su sasvim zaklonili autentične izvore organske misli. Janov iz tih klišeja izvodi sistem značenja vazećih u vremenu sve do savremenog "ruskog fašizma" i agresivnog nacionalizma. Janov to postiže kritičkom refleksijom koja nedostaje onima koji se odlučuju ili na generalizacije ili pak na neku ideološku upotrebljivost. Ove napomene važe i za poimanje srpske konzervativne misli.

Za sada su pred nama teškoće koje se relativno lako opažaju, ali se ni malo lako ne otklanjaju.

Ako je "republikanski duh" u Evropi – to smo videli na primerima koje nudi M. Winock – ostvario sintezu demokratskog ideala i univerzalne etike u okvirima patriotskog ponosa čoveka i građanina, kod nas se o nečem sličnom još ne može govoriti. Zanimarena pa i odbačena konzervativna misao se kod